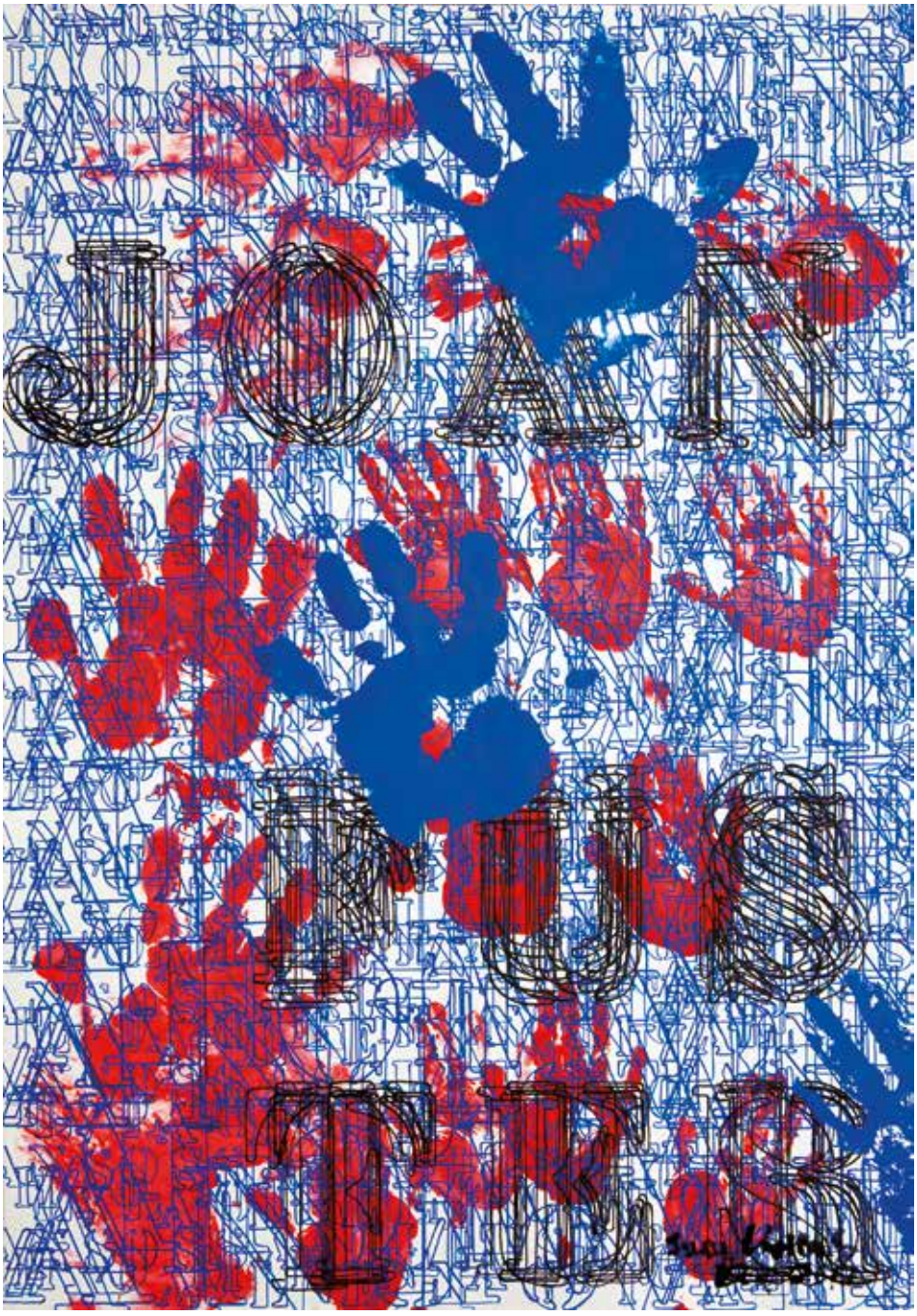
Notes
i comentaris

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE *SOLS ALLÒ QUE ESTIMEM*

Jordi Bermejo
IECBV

Quan pense què és una ciutat sempre recorde *Le città invisibili* d'Italo Calvino. Les meravelloses i impossibles ciutats descrites pel genovés Marco Polo a l'emperador Kublai Kan són una reflexió melangiosa sobre la ciutat moderna o, com el mateix autor digué, «un últim poema d'amor a les ciutats, quan és cada cop més difícil viure-les com a ciutats». Les ciutats «contínues» de Leònia, Trude, Procòpia, Cecília i Pentesilea inventades per Calvino se'ns mostren en l'actualitat com una amenaça cada cop més present i real: una urbs tentacular abocada a un procés d'alienació; tant d'ella mateixa com dels seus propis habitants. En aquestes ciutats vivim absorbits per la voràgine dels temps estranys que ens han tocat viure, quan hem començat a intuir que els valors democràtics de solidaritat, llibertat i igualtat semblen importar poc al déu de la macroeconomia, que, a través dels seus profetes, s'entesta que comprenguem les virtuts dels seus pressupostos cada vegada més austers però més socials on no tenen lloc els luxes de nous rics com una educació i una sanitat pública de qualitat. Els visionaris que fins fa quatre dies parlaven de riquesa, progrés i modernitat insistien –i alguns encara hi insisteixen– en la utilitat d'un circuit urbà de F1 o d'un aeroport sense avions o defensaven la necessitat de construir una *nòria* per a admirar el nostre palmerar mentre convertien conjunts arquitectònics d'Elx en munts de pols i runa, són els mateixos que ara, adoptant el posat de líders seriosos i amb semblant sever, ens diuen que toca fer sacrificis perquè hem viscut per damunt de les nostres possibilitats.

Davant l'excés, la mediocritat i la corrupció, a alguns sols ens queda la paraula. Crec que l'Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó és una prova viva d'aquest valor de la paraula i el pensament a través de l'anuari La Rella, la publicació de tribunes en la premsa d'Elx i també en els contundents informes presentats a les institucions corresponents. El vigèsim aniversari de l'Institut era una oportunitat única per a recuperar i organitzar tots aquells textos que, donada la seua natura, havien aparegut de

manera dispersa. Aquesta tasca requeria d'un compilador i la Junta Directiva considerà apropiat fer-me'n responsable; a l'agraïment inicial davant la confiança dipositada en la meua persona, ara he d'afegir la gratitud per l'aprenentatge i pel veritable plaer d'aquesta experiència. Vull també donar les gràcies a tots els autors, als fotògrafs Paco Cascales, Andreu Castillejos i Rubén Sempere per prestar-nos les seues imatges i a Ivan Quesada per la seua acurada correcció d'estil. En nom de l'Institut també agraïsc als diaris *Información*, *La Verdad* i *EsElx.com* haver funcionat com a plataforma per a la difusió de les tribunes durant tot aquest temps.

Fig. 1. Portada del llibre *Sols allò que estimem*.

Pel que fa a l'organització del llibre, aquest s'obri amb el capítol «Origen», que recull quatre textos «fundacionals» de l'IECBV i La Rella. Superant els límits d'una «literatura de circumstàncies», la posició inicial no és casual, en tant que són una bona mostra del compromís intel·lectual i crític de l'anuari i de la institució. El segon capítol del llibre està format per tretze informes que hem decidit presentar per separat en lloc d'integrar-los cronològicament amb les tribunes; la seua natura textual i extensió mereixen una atenció diferenciada. Finalment, les seixanta-sis tribunes es troben

classificades per any de publicació, començant el 1994 i acabant el 2012.

Elche, me encanta, *Elche siempre guapa* –aquest l'han hagut de canviar per *Elx, sempre guapa* gràcies a la iniciativa d'El Tempir–, *Elche, oasis mediterráneo*, *Elx, Patrimoni de la Humanitat*... Vivim envoltats de missatges que pretenen inculcar-nos una imatge idíl·lica de la nostra ciutat per a fer-nos viure en una autocomplaença satisfeta. Marginant qualsevol sentit crític, elements propis tan valuosos com les distincions de la UNESCO corren el risc de convertir-se en marques d'imatge buides al servei del màrqueting. Els informes i les tribunes de l'Institut ofereixen una visió oposada a l'antic populisme fastuós dels governants durant la nostra riquesa efímera i al xovinisme dels panxacontents. Es així com el palmerar, la *Festa* i tot el nostre patrimoni artístic i rural apareixen despullats des d'una òptica de crítica compromesa que discuteix les suposades bondats de la visió idealitzada que ens venen. Vegem breument algunes de les idees desenvolupades en el llibre.

1. Els horts de palmeres

Com ha exposat l'Institut en diversos informes, a Elx no s'ha distingit entre la palmera com a «element vegetal», que és arreu la Mediterrània; la palmera com a «ornament d'espai verd», amb què es pot fer un jardí; la palmera com a «símbol de la ciutat» i, finalment, allò que constitueix l'essència de la distinció de la UNESCO, la particular i única paisatgística històrica configuradora d'un espai concret que ha mantingut i manté unes relacions específiques amb la ciutat. Aquesta idiosincràsia d'un paisatge històric corre perill perquè no s'ha respectat la seua estructura i els interessos especulatius d'uns quants han passat per damunt de la protecció dels horts que són patrimoni de tots.

Tenim palmeres groguenques per falta d'aigua, séquies inutilitzades, vials que han ocupat l'espai d'antigues fileres de palmeres, collites de dàtils perdudes per una equivocada política de municipalització dels horts, un immens aparcament a un dels costats de part del recorregut turístic del Palmerar, etc. Encaixa tot açò amb la pretesa imatge d'oasi mediterrani que es ven des de les administracions? A l'amenaça històrica d'expansió de la ciutat a costa dels horts, s'ha afegit fa pocs anys la del morrut roig i els ciutadans, bocabadats, hem de sentir algun regidor dir, farà cosa d'un mes, que «mientras las palmeras estén protegidas da igual si el picudo vuela a sus anchas» i que «habrá que aprender a convivir con la plaga». Quin serà el seu concepte de protecció del palmerar i de convivència amb l'insecte amb qüestió? Caldrà pensar, com em deia un amic, a incorporar el morrut dins el Patrimoni del Palmerar? Disculpeu la broma, l'assumpte és greu.

Des de fa més d'un any l'IECBV ha posat en coneixement del govern municipal d'Elx, la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Comunitat Valenciana i la Conselleria de Turisme, Cultura i Esport l'estat d'aban-

donament de molts horts i grups de palmeres del terme d'Elx. Així mateix, hem constatat que no s'ha reunit el Patronat del Palmerar d'Elx des de 2006, el qual per Llei ha de fixar, com a mínim, una reunió ordinària a l'any. Malgrat la intervenció del Síndic de Greuges, no tenim resposta de les administracions corresponents.

2. La *Festa*

Han transcorregut onze anys des que la UNESCO va declarar la *Festa* Obra Mestra del Patrimoni Oral i Immaterial de la Humanitat i potser caldria reflexionar sobre què s'ha fet i què s'ha obviat del pla d'acció a deu anys vista que incloïa la candidatura. En aquell moment, si bé els redactors del pla d'acció que incloïa la candidatura admetien que la celebració no corria el risc de desaparició, sí que en destacaven el perill d'aculturació, la influència del turisme i la conversió en un espectacle cultural fossilitzat; amenaces que hui alguns sentim cada cop com a més vives. La distinció patrimonial de la *Festa* –i també la del Palmerar– no és una simple marca o recurs de màrqueting perquè els succesius gestors de les nostres administracions es passegen cofois en l'assaig del dia 13 d'agost acompanyats d'una colla de suposats VIP, o una frívola clucada al turisme d'excursió de dia.

A més, en aquest procés de convertir el *Misteri* en una peça de museu a explotar econòmicament de manera irresponsable, el valencià, llengua de la representació, juga un paper important. La *Festa* no és sols un símbol dels il·licitans, sinó també dels valencians, la llengua pròpia dels quals, s'ha mantingut a través del temps com a part inherent de la representació. Però com recordava un company de l'Institut fa poc temps, hui en dia el valencià en la *Festa* va camí de convertir-se en una resta arqueològica: reconeixem que els cants de les Maries, els àngels, els apòstols o els jueus estan escrits en valencià, però cada vegada menys gent els entén.

És evident que açò és conseqüència del context social en què el valencià se situa. Però, a banda d'açò i de l'elecció lingüística de cadascú, cal un posicionament ferm de les institucions. En documentació oficial, publicitat o actes públics de la *Festa* ha d'estar present el valencià, no com a residu folklòric, sinó com a llengua vehicular. I més encara si són fites del calendari festiu, com és la prova de veus i de l'àngel, la reunió pública del Patronat, la missa del dia 15 d'agost o les Salves. És un deure, com a depositaris d'aquesta tradició, respectar el patrimoni que suposa la seua llengua original.

3. El valencià

Des de les darreres eleccions municipals, sembla que el govern local tinga un especial interés per a fer desaparéixer el valencià de la vida pública a la nostra ciutat. S'ha adoptat un tipus de política lingüística que, en lloc

de treballar per la normalització de l'ús d'una llengua en perill de desaparició, fa servir tots els mitjans públics possibles per a estigmatitzar-la, perseguir-la o, fins i tot, prohibir-la. Per exemple, només cal veure que l'Associació Cívica per la Llengua El Tempir d'Elx ha cursat ja més de trenta denúncies al Síndic de Greuges contra l'Ajuntament per incompliment de la llei. L'equip de govern municipal ha oblidat que Elx és valencià: per la seua història, per la seua tradició i també per la seua llengua, i anar contra la llengua del poble és anar contra la cultura i les tradicions elementals i identitàries d'una comunitat.

Es pot entendre, la decisió en última instància personal de no parlar valencià o de no interessar-se per aprendre'l, però és incomprensiblement dolorós i fastigós la voluntat malaltissa per extingir-lo o condemnar-lo a l'ostracisme. La ciutadania no ha de tolerar de cap manera aquests comportaments miserables i cal fer tot el possible per a actuar sense prejudicis envers una llengua que és la nostra i que forma part de les nostres arrels. El valencià ha de deixar de ser un assumpte d'enfrontament polític i començar a tractar-lo com el que és: la llengua pròpia i històrica dels valencians. Les llengües no són etèries, sinó que tenen a veure amb persones que les volen fer servir lliurement per interactuar socialment, fet que ha generat uns drets que les administracions públiques han de protegir, simplement per complir les normatives vigents.

4. Sostenibilitat i patrimoni

Com perfectament sintetitza l'últim informe de l'Institut sobre el patrimoni urbanístic i rural d'Elx, el tema del patrimoni històric i cultural d'una població és una qüestió complexa i polèmica, ja que tota actuació respecte d'açò genera moltes suspicàcies per la confluència d'interessos que abasta: econòmics, polítics, vials, socials, ideològics, etc. Precisament per això, creiem que s'han d'encarar amb tot el rigor que cal perquè la conservació respectuosa i responsable del patrimoni no es tracta d'una qüestió secundària, ni d'anar contra el creixement de la ciutat.

Potser ara, en plena crisi, és un bon moment per a corregir aquest fals creixement d'herència *desarrollista* que tants recursos ha dilapidat del patrimoni de la ciutat i del Camp d'Elx. I és que, quan falta la recerca, el debat i tota la didàctica necessària perquè la ciutadania tinga clar de què parla l'Ajuntament en fer servir conceptes com ara els de patrimoni, sostenibilitat, centre històric, tradició, camp o paisatge, la utilització o aplicació d'aquestes paraules pot esdevenir una pantalla darrere de la qual amagar la seua manipulació interessada per grups de pressió oposats als drets collectius.

Creixement i patrimoni, doncs, són dos temes encara pendents d'una reflexió i d'un diàleg en profunditat que esperen ser tractats amb llibertat d'opinió per tots els sectors de la ciutat que hi tenen a veure: entitats cívi-

ques, professionals, institucions culturals, etc. És la consideració de la ciutat com a herència viva la que permet cercar els trets d'identitat que volem mantenir per al seu futur, la qual cosa passa necessàriament per una discussió permanent, lliure i plural. Una oportunitat per a aquest diàleg obert i constructiu sobre la el patrimoni d'Elx són les declaracions de la Unesco. Ens hem d'obligar a plantejar-nos de nou el que tenim i com ho valorem per a fer servir els instruments de recuperació i manteniment i projecció cívica adients.

Les succesives corporacions cerquen en la gestió turística una alternativa econòmica a la crisi de la indústria del calçat. Com poden conviure amb aquest suposat impuls turístic el malbaratament de paisatges de marines amb urbanitzacions de les quals el mateix Ajuntament il·licità se'n fa valedor, l'enderroc de cases d'indubtable valor arquitectònic o la seua rehabilitació amb criteris dubtosos, la rectificació d'alineacions històriques de carrers, de vores d'horts o la destrucció de l'arquitectura tradicional de les partides rurals? És injustificable la pèrdua permanent d'elements del patrimoni cultural i natural d'un poble, la pèrdua del patrimoni col·lectiu d'una comunitat. El nostre patrimoni, els nostres espais públics, compleixen un paper essencial en la construcció d'una ciutat cohesionada i sostenible. Són aquests espais els creadors de la identitat de la ciutat i la degradació progressiva dels quals suposa el desarrelament i la desvertebració de la comunitat i la falta d'identificació dels veïns i usuaris amb el seu territori.

L'única manera de ser universal és mantenir una personalitat pròpia, i això no està en funció de la «monumentalitat» d'una ciutat, ni del nombre de distincions rebudes, sinó en la capacitat de valorar, conservar i trasmetre als hereus el seu patrimoni en les millors condicions. El desenvolupament i el creixement, no han de ser a qualsevol preu ni estar sotmesos a l'especulació d'un pocs, la gestió política implica responsabilitat amb els ciutadans per a assolir un model sostenible.

Potser, la lectura d'aquest llibre, d'aquest passeig pels nostre passat més proper, és pessimista i melangiosa. Però voldria concloure recordant el títol, *Sols allò que estimem*, uns vers de Gaspar Jaén. Crec i sent que sota les pàgines d'aquest llibre batega amb esperança agitada un amor incondicional cap a una ciutat i un territori. Sols l'amor per la ciutat, la comarca, el paisatge urbà i natural, la història i la divulgació pot explicar la perseverança d'uns textos que naixen d'un sentit crític de la ciutadania. No ens correspon a nosaltres, a l'Institut, saber si aquestes paraules han tingut, tenen o tindran una repercussió efectiva i transformadora sobre el nostre entorn; l'Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó és sols un agent més en l'anhelada dialèctica oberta i reformadora del nostre espai i la nostra societat. Però, com dic al «Pòrtic» del llibre, si no és així i les paraules cauen vençudes per les mans irresponsablement reformistes que tot ho desfan, almenys elles romandran com a testimoni d'un amor ardent per una ànima i un cos més enllà del temps i la desolació.